

APIE LIETUVOS VALSTYBĖS TARYBOS DARBUS

**„Naujoji Romuva“ Nr. 16 (326),
1937 m. balandžio 18 d.**

VYSK. J. STAUGAITIS

Kun. J. Staugaičio, Tarybos Vice-pirmininko, kalba, pasakyta II Lietuvos Konferencijoj, sausio 16 d. 1919 m. Kaune.

Gerbiamieji! Lietuvos Valstybės Taryba gyvuoja jau bemaž pusantrų metų. Iš to laiko darbų reikia mums duoti apyskaitą Gerb. Konferencijai. Duodamas tą apyskaitą, suprantamas dalykas, negaliu leisti į smulkmenas, nes perilgai užtrukčiau. Pažymėsiu tik svarbesnius Tarybos žygių momentus. Tinkamai ir teisingai įvertinti L. V. Tarybos darbams reikia atsiminti tos aplinkybės, kuriose jai teko dirbti.

1. Naujos Valstybės kuriasi anaipol ne laisvai, vadovaujantis šalies gyventojų noru ir susitarimu. Naujas valstybes gimdo tam tikra tuo metu susidariusi politinė konjunktūra. Antai, Balkanų valstybes pagimdė rusų-turkų karas (1877-8), arba teisingiau pasakius, į rusų-turkų ginčus išsikišimas kitų valstybių, kurioms buvo neparanku, kad rusams tektų jų užkariautosios Balkanuose šalys.

Tos ypatingos politinės apystovos nulemia ne tik naujų valstybių atsiradimą, bet ir jų ribas bei valdymo formą. Čia gali būti pavyzdžiu Lenkija Napoleono laikais. Lenkai žiūrėjo į Napoleoną, lyg į kokią žvaigždę. Tikėjo jie, kad jisai atstatysiąs jiems priešininkų užgrobtą lenkų valstybę. Jų idealas ir didžiausias troškimas buvo Lenkija nuo jūrių lig jūrių. Tuo tarpu teko Lenkams tik maža senosios jų valstybės dalis. Ir tai Rusijos globoje, kuri, kaip žinome, pasibaigė visišku Lenkijos pavergimu. Vadinasi, tautos troškimai ir pastangos ėjo vienais keliais, gyvenimo faktai – kitais.

Justinas Staugaitis

Todėl, vedant tautos politiką, ir mums lietuviams negalima vadovautis tik vienais mūsų troškimais ir iš viršaus užsibrėžtais idealais, bet reikia akyvai sekti politines kiekvieno momento apystovas ir jomis normuoti tautos politiką, kurios galutinis tikslas turi būti, žinoma, tautos iškeltas idealas ir tautos labas. Taip ir elgėsi L. V. Taryba. Ji žiūrėjo ne tik to, ko būtų norima, bet ir to, kas to momento politinėj konjunktūroj yra galima.

2. L. V. Taryba neturėjo nei žodžio, nei spaudos, nei susisiekimo laisvės. Pranešimai apie L. V. Tarybos darbus buvo galima daryti, tik kiekvienu atveju vietos vokiečių vyriausybei leidžiant ir jai, žinoma, dalyvaujant. Dažnai pasitaikydavo, kad apskričių viršininkai tokių pranešimų Tarybos nariams visiškai neleisdavo daryti, o jei ir leisdavo, tai, policijai klausant, argi galima buvo dalykas tinkamai nušviesti?

Tiesa, ėjo „Lietuvos Aidas“, kuriame šis tas būdavo rašoma apie Tarybos darbus. Bet tik šis-tas, nes vokiečių cenzūra aktyviai sekdamo kiekvieną žodį ir braukdamo visa, kas jai nepatinka, ir tai be jokių apeliacijų. Kiek skaudi buvo cenzūra, galima numatyti ir iš to, kad net Berlyno vyriausybei leidus mums organizuoti valdžią, Vilniaus cenzūra dar braukdamo išsitarimą: „nepriklausoma Lietuva“.

L. V. Tarybos nariai iš pradžių į Vilnių važinėdavo tik kiekvieną kartą apskričio viršininkui leidžiant ir išduodant tam tikrą raštą. Nuolatinius leidimus jie tegavo tik pernai vasario pabaigoje, ir tai reikėjo tatai iškovoti.

Į užsienius L. V. Tarybos delegacijai vos du kartus pavyko išsiveržti, ir tai važiavo jinai šnipų lydima ir akyvai saugojama. Pernai metais buvome sudarę Berlyne nuolatinę atstovybę su p. Šauliu priešakyje. Bet p. Šaulys vokiečiams nepatiko; sugrįžo jis įvairiais reikalais Vilniun, ir vokiečiai atgal mūsų atstovui važiuoti Berlynan jau neleido. Šiokia tokia atstovybė Berlyne tesusidarė tik užuolankomis, būtent su Ukrainos delegacija atvažiavo prof. Voldemaras ir iš Šveicarijos atvyko ir dr. Purickis ir kan. Olšauskis; jie ir atstovavo mūsų reikalams Berlyne (tiesa, neoficialiai) lig lapkričio mėn. 1918 m., kada tasai pats p. Šaulys nuvažiavo į Berlyną, jau kaipo oficialus mūsų pasiuntinys.

3. L. V. Taryba neturėjo nė pinigų. Lenkams iš krašto pajamų vokiečiai duodavo milijonais. Lietuvos gi Tarybai reikalaujant, vokiečių vyriausybė apie porą kartų kyštelėjo po truputį. Kada L. V. Taryba buvo sudariusi visą eilę departamentų priruošiamiesiems valstybės kūrimo darbams dirbti ir padavė vokiečių valdžiai sąmatą (buvo tai spalį mėn. 1918 m.), tai vokiečių valdžia visiems Tarybos reikalams tesutiko išduoti po 18 tūkstančių markių mėnesiui, o buvo reikalaujama apie 200 tūkstančių mėnesiui.

4. 1917 metais Vokietijoje aiškiai pasireiškė dvi politinės partijos su griežtai skirtingomis pažiūromis į šį karą ir jo pabaigą. Tų metų liepos mėnesio 19 dieną Vokietijos Reichstago (parlamento) dauguma įnešė rezoliuciją, kad būtinai reikia eiti prie taikos. Jinai gali įvykti, jei Vokietija išsižadės visokių užgrobimų (užimtųjų šalių prijungimo prie Vokietijos) ir karo nuostolių atlyginimo. Ant šitokio pagrindo atsistoję Vokietijos katalikų partija (Centras), socialistai ir liberalų dalis. Jie sudarė Reichstago daugumą ir griežtai laikėsi savo principo. Buvo tai Lietuvai palankus nusistatymas.

Bet šalia Reichstago daugumos, arba teisingiau pasakius, prieš ją stoji vadinamieji pangermanistai, vokiečių užgrobiamosios politikos šalininkai. Jų pusėje buvo žymiausiai karininkai su Ludendorfu ir, turbūt, su pačiu kaizeriu priešakyje. Valdžia, žinoma, taip pat buvo jų rankose. Ši partija nė manyte nemanė paleisti iš savo rankų užimtųjų šalių, taigi ir Lietuvos. Pangermanistai, Reichstago verčiami, neva sutiko sudaryti Lietuvoje šokią tokią tautos atstovybę, Lietuvos Tarybos pavidalu, kad parodytų pačiam Reichstagui ir visam pasauliui, jog čia neva einama į Lietuvos nepriklausomybę. Bet iš tikro vokiečių valdžios visa kas buvo daroma, kad Lietuvą ar šokių, ar tokiu būdu galutinai prikergtų prie Vokietijos.

Ar tokiose apylostovose verta buvo Tarybai gyvuoti? Ar jinai negečiau būtų padariusi, jei būtų išsiskirsčiusi?

Tokia mintis kildavo ir pačioj Taryboj. Tačiau Tarybos nariai, rimtai pagalvoję, priedavo prie išvados, kad jiems išsiskirstyti – būtų nusidėti

Tėvynei. Buvo tikimasi, kad Tarybai vis dėlto pavyks iškelti prieš pasaulį Lietuvos nepriklausomybės reikalas ir, jei ne kas daugiau, tai bent praskinti tai nepriklausomybei kelias.

Prie šio tikslo eidama, L. V. Taryba yra padariusi kelis svarbesnius žygius, į kuriuos iš arčiau pažiūrėsime.

I. Lietuvos nepriklausomybės paskelbimas

Pasklido po pasaulį Amerikos prezidento Wilsono iškeltas šūkis – tautų apsisprendimo teisė. Vokietija viešai pasisakė taip pat stovinti ant to paties pagrindo. Taip skelbė pasauliui, bet pangermanistai, kurių rankose buvo valdžia, manė ką kitą. Lietuva, alsuojanti vokiečių okupacijos spąstuose, negalėjo laisvai tarti savo žodžio. O tarti jis reikėjo, kad pasklistų po visą pasaulį. Ligšiol Lietuvai atstovaudavo rusai, arba geriausiame atsitikime lenkai. Šie pastarieji nuo pat karo pradžios išsijusę veikė užsienio politikoj, kad atstatytų Lenkiją nuo jurių lig jūrių. Jei kas užsimindavo apie Lietuvą, tai gudrieji lenkai rodydavo, kad tai tik Lenkijos dalis, kuri ir neturinti ir negalinti turėti jokios politinės sąmonės bei aspiracijų. Lietuvai būtinai reikėjo išeiti į politikos areną.

Prancūzijai ir Anglijai negalėjo rūpėti Lietuvos likimas. Vokietijai vis dar tebėsant galingai, jiedviem rūpėjo, kad griūvančios Rusijos vietoje iš rytų pusės atsistotų prieš Vokietiją kita galinga valstybė, kad ir Lenkija su savo amžinuoju „od morza do morza“ (nuo jurių lig jūrių). Bet tokios Lenkijos kaip tik nenorėjo ir negalėjo norėti Vokietija, kuri vis tebenorėjo pasilikti bent seniau užgrobtąsias lenkų žemes. Vokietijai buvo naudinga kelti kaip tik Lietuvą, kad tuo būdu susilpnintų lenkų apetitus. Išmintingi politikai ir būtų pastatę ant kojų Lietuvą be jokių sąlygų ir pašalinių tikslų. Bet tokios išminties nebuvo pangermanistuose, kurie tuomet laikė Vokietijos politikos vairą. Jiems vis terūpėjo užgrobimais.

Taip, vokiečiams rūpėjo, kad pasauly iškiltų Lietuvos nepriklausomybės obalsis. Bet tatai juo labiau rūpėjo patiems lietuviams, ypač

L. V. Tarybai. Šitą gyvą mūsų reikalą pasiryžo išnaudoti vokiečių valdžia. Mes, girdi, leisime Tarybai pasinaudoti tautų apsisprendimo teise, tačiau su ta sąlyga, kad ir Vokietijai iš to būtų naudos. Mat, politikoj nėra meilės. Čia viešpatauja taisyklė: do, ut des (duodu, kad gaučiau). Taryba, tai suprasdama, ryžosi padaryti gruodžio 11 dienos (1917 m.) aktą. Štai jo žodžiai: „1) Lietuvos Taryba, kuri krašto ir užsienio lietuvių yra pripažinta vienintelė įgaliota lietuvių tautos atstovybė, remdamosi tautų apsisprendimo teise ir Lietuvių Vilniaus konferencijos nutarimu rugsėjo mėn. 18-23 d. 1917 metais skelbia atstatanti nepriklausomą Lietuvos valstybę su sostine Vilniuje ir tą valstybę atskiriant nuo visų valstybinių ryšių, kurie yra buvę su kitomis tautomis.

2) Tą valstybę kuriant, jos reikalams ginti taikos derybose, Lietuvos Taryba prašo Vokiečių valstybės apsaugos ir pagalbos. Atsižvelgiant į gyvus Lietuvos interesus, kurie privalo netrukus sueiti į nuolatinius patvarius santykius su Vokiečių valstybe, Lietuvos Taryba stoja už nuolatinių tvirtą sąjungos ryšių su vokiečių valstybe, kuris turėtų būti įvykdytas visų pirma militarinės bei susisiekimo konvencijos ir multo bei monetos sistemos bendrumo pamatais.“

Dėl šio teksto Taryba su vokiečių valdžios atstovais ilgai derėjosi bemaž už kiekvieną žodį. Tarp ko kita, jiems ypač nepatiko žodžiai: *nepriklausoma valstybė*. Jų vieton norėjo mums įbrukti *savarankė*, vokiškai vietoje *unabhängig* įdėti *selbständig*, ir tai ne *Staat*, tik *Staatswesen*, kas lietuviškai reikštų *valstybiškumas* ar kas panašaus.

Dėl šio akto reikia pastebėti štai kas:

1. Konvencijos su Vokietija ne L. V. Tarybos išradimas; jos jau glūdėjo pamatinėje Pirmosios Lietuvių Konferencijos Vilniuje rezoliucijoj. Ten juk buvo pasakyta, kad jei Vokietija pripažinsianti Lietuvos nepriklausomybę ir apsiimsianti ginti ją taikos konferencijoj, tai Lietuva gali sueiti į tam tikrus dar nustatydintinus santykius su Vokietija. Dabar Vokietija sakosi jau pripažįstanti Lietuvos nepriklausomybę ir ginsianti ją, besitaikydama su rusais. Todėl nuosekli išvada, kad Lietuvos atstovybei reikia aiškiau aptarti tie santykiai, kurie buvo pažadėti

Vilniaus Konferencijoj. Vokiečiai, reikalaujami iš Tarybos konvencijų, savo reikalavimus rėmė kaip tik Vilniaus konferencijos nutarimu. Jei pasižadėjimas padaryti konvencijas klaida, tai ją padarė pati Vilniaus konferencija. Taryba tik toliau ėjo pramintuoju keliu.

2. L. V. Taryba anaiptol dar nesudarė konvencijų, tepripažino tik jų principą. Pačių gi konvencijų kenksmingumas ar naudingumas šaliai pareina nuo turinio, kokis bus įdėtas į konvencijų aktą, kuris juk turi būti patvirtintas abiejų pusių parašais. Čia paties Akto dar nebuvo, tik pasižadėjimas jisai ateity sudaryti. Bet šio sudarymo L. V. Taryba imtis ir neketino.

3. Kada buvo sudarytas gruodžio 11 d. aktas, tai Brastos sutartyje dar nebuvo iškeltas Lietuvos klausimas. Aiškus jo iškėlimas Brastoje, žinoma, būtų padaręs įtaką ir pačios L. V. Tarybos nusistatymui.

4. Besvarstydami konvencijų klausimą, Tarybos nariai turėjo omenyje taikos konferenciją, kuri galutinai nustatys senųjų ir naujųjų valstybių santykius. Buvo manoma taip: jei Vokietija liks nugalėta, tai, žinoma, ir visos jos išspaus tos sutartys turės griūti, kaip kad dabar, matome, griuvo visa Brastos sutartis. Jei Vokietija laimės, tai vistiek Lietuvos nepaleis iš savo rankų. Mums tuomet buvo svarbu išėiti politikos rinton.

Besitariant su vokiečiais dėl gruodžio 11 d. akto, buvo jų tvirtinama, kad, sudarius šį aktą, būsią galima viešai paskelbti Lietuvos nepriklausomybė ir iš to paskelbimo padaryti nuoseklios išvados, būtent: kurti šalies valdžią. Bet šisai pažadėjimas liko pažadėjimu. V. Tarybai reikalaujant, kad vokiečių valdžia išpildytų savo pažadą, jinai atsakydavo, jog dar neatėjęs Lietuvos paskelbimo momentas, dar dėl šio reikalo nesąs galutinai nusistatęs Berlynas ir t. t.

Tačiau atėjo laikas, kada vokiečiams prireikė, kad Lietuva aiškiai pasisakytų atsiskirianti nuo Rusijos, būtent prireikė to deryboms su Trockiu Brastoje. Lietuvos klausimas kokiam laikui net buvo sutrukdęs tas derybas. Vėl vokiečiai ėmė švelniai vaikščioti apie Tarybą. Jų buvo reikalaujama, kad Taryba dar sykį pakartotų gruodžio 11 dienos aktą,

bet tik vieniems vokiečiams; rusams gi pasiųstų tik pirmąją jo dalį, t. y. nieko neminint apie konvencijas su Vokietija.

Sausio 26 d. 1918 metų Taryba nutarė pasiųsti į Brastą pirmąją gruodžio 11 dienos akto dalį su priedu: „Lietuvos taryba, pranešdama Rusijos vyriausybei, šiuo pareiškia, kad nuo šios dienos Lietuva yra išėjusi iš Rusijos valstybės sudėties ir laiko save nepriklausoma valstybe.“

Šitą tačiau raštą vokiečiai sakėsi teapsiimsią įteikt rusams tik su ta sąlyga, jei Taryba dar sykį pakartosianti gr. 11 d. aktą ir su visais savo narių parašais įteiksianti vokiečių valdžiai. Jei Taryba tai padarysianti, tai tuojau būsianti vokiečių okupacijos perduota civilinė valdžia. Tarybai šisai vokiečių reikalavimas atrodė stačiai keistas: kam jie reikalavo to akto, kurį jau turėjo savo rankose? Taryba ilgai savo tarpe ginčijusi, ilgai galvojusi, pagaliai nutarė duoti antrą kartą gruodžio 11 dienos aktą, pridėdama šitokį priedą: „Lietuvos Taryba, pranešdama apie tai Vokietijos vyriausybei, šiuo prašo pripažinti nepriklausomos Lietuvos valstybę, kartu pareiškėdama, kad galutinai nustatyti Lietuvos valstybės pamatus ir jos santykius su kaimynėmis valstybėmis privalo Steigiamasis Lietuvos Seimas.“

Šisai priedas kaip tik ir nepatiko vokiečiams. Jie laikė tai atsakymu nuo konvencijų. Mūsų pareiškimo Rusijos vyriausybei Brastoje vokiečiai taip ir neparodė. Kaip žinome, su Trockiu tokia padaryta santaika, kad Lietuva buvo palikta vokiečių malonei ir nemalonei.

Lietuvos V. Taryba, negalėdama iš vokiečių susilaukti pripažinimo Lietuvos valstybės nepriklausomybės bei leidimo tą nepriklausomybę viešai paskelbti, pati ryžosi tai padaryti. Vasario 16 dieną 1918 m. Lietuvos Valstybės Taryba nutarė viešai paskelbti Lietuvos nepriklausomybę. Šisai aktas buvo išspausdintas „Lietuvos Aide“. Vokiečiai, sužinoję tai, baisiai įširdo, tą „L. Aido“ numerį greituoju konfiskavo. Vis dėlto jo gana daug egzempliorių pasklido po šalį, išnešiodami žinią apie griežtą L. V. Tarybos žygį.

Nuo to laiko Tarybos santykiai su vokiečiais juo pablogėjo. Buvo tikimasi, kad okupacijos vyresnybė arba suims Tarybos narius, arba

lieps jiems išsikraustyti. Ir gal būtų taip buvę, jei ne Reichstago dauguma, kuri vis tebestovėjo ant to paties pagrindo, būtent: kad reikia duoti užimtosioms šalims nepriklausomybę. Ir ta Reichstago dauguma tinkamu laiku vėl pirmyn pastūmėjo Lietuvos nepriklausomybės klausimą.

II. Kaizerio valdžia pripažįsta Lietuvos nepriklausomybę

Didžiausia mūsų reikalų trukdytoja, be abejo, vietos vokiečių okupacijos vyresnybė. Paskelbti ir pripažinti Lietuvos nepriklausomybę – reiškė vis tiek, ką išsižadėti savo privilegijų. Į įvairias okupacijos valdžios įstaigas buvo prilindę begalės karininkų, kuriems nemalonu buvo eiti frontan ir guldyti savo galvą. Tie ponai, visomis keturiomis įsikabinę, laikėsi šiltų savo vietelių. Jie tai stengėsi įtikinti Berlyną, kad Lietuva nieku būdu be jų neapsieisianti; kad čia nėsą nei inteligentų, nei tinkamos politinės sąmonės. Pagalios Lietuvoje esąs tokis tautų mišinys – lietuviai, lenkai, gudai, žydai, rusai, vokiečiai, – jog sunku ir žinoti, kuris čia yra vyraujantis gaivalas. Geriausia čia būsianti tvarka, jei kita didelė valstybė, kad ir Vokietija, valdysianti tą šalį. Tolygių žinių apie Lietuvą nemaža yra paleidę ir lenkai.

Susidariusi Berlyne nuotaika Tarybai nebuvo galima atitaisyti, nes centralinės vokiečių vyresnybės susižinodavo su Taryba, tik vietos valdžios organams tarpininkaujant. Kelias į Berlyną Tarybos nariams buvo užkirstas. Į Berlyną išsiveržti – nuolatinis buvo Tarybos rūpestis. Ypač rūpėjo jai susižinoti bent su Reichstago dauguma ir paaiškinti jai ne tik apie Lietuvos politikos būvį, bet ir apie pačios okupacijos valdžios darbus. Bet tai valdžiai kaip tik ir rūpėjo, kad Reichstagas nesužinotų, kas darosi Lietuvoj, todėl Tarybai ir buvo trukdoma pasiekti Berlynas.

Vis dėlto Tarybai pavyko rasti keliai susižinoti su Reichstago atstovais. Pasistengta informuoti jie, kiek galima, smulkiau. Reichstago dauguma pasiryžo ginti Lietuvos reikalus.

Brastoje vokiečiams neva pavyko sudaryti taiką su rusais. Vokietija vistiek buvo konstitucinė monarchija. Taip svarbus aktas, kaip kad sudarymas taikos su rusais, turėjo būti parlamento patvirtintas. Šisai klausimas ir buvo pavestas kovo mėnesio (1918 m.) Reichstago sesijai. Reichstagas apsiėmė patvirtinti Brastos sutartį tik su sąlyga, kad Vokietijos būtinai būtų pripažinta Lietuvos nepriklausomybė.

Ir štai netikėtai leista Tarybos delegacijai važiuoti į Berlyną. Atvyko ji čion kovo 23 dienos rytą. Tuoj tą pačią dieną buvo priimta kanclerio, kuris kaizerio vardu paskelbė, jog Vokietija pripažįsta Lietuvos nepriklausomybę. Mūsų delegacija įteikė kancleriui vasario 16 dienos aktą. Kancleris savo atsakyme pažymėjo, kad Vokietija pripažįsta Lietuvos nepriklausomybę, remdamosi gruodžio 11 dienos aktu, ir kad turėsiančios būti sudarytos konvencijos. Netrukus atsiųsta Tarybai ir originalus kaizerio raštas, kuris savo laiku buvo paskelbtas laikraščiuose.

B. d.

APIE LIETUVOS VALSTYBĖS TARYBOS DARBUS „Naujoji Romuva“ Nr. 17 (327), 1937 m. balandžio 25 d.

VYSK. J. STAUGAITIS

III. Uracho pakvietimas Lietuvos karaliūm

Vokiečių vyriausybės visuomet būdavo sakoma, kad jei kartą Vokietija pripažins Lietuvos nepriklausomybę, tai bus leista tuoj savo valdžia kurti. Taryba manė, kad dabar jau kaip tik atėjo tasai momentas. Taryba buvo įsakiusi savo delegacijai, kad ji gavusi iš vokiečių Lietuvos nepriklausomybės pripažinimą, tuo pačiu žygiu Berlyne su centralėmis

vyriausybėmis pasitartų dėl valdžios perėjimo Lietuvoje į pačių lietuvių rankas. Delegacijai buvo atsakyta, kad Berlyno vyresnybės dabar labai užimtos Vakarų fronto reikalais, kad dar pačios nėra nusistačiusios, kokių būdu valdžia iš vienu į kitas rankas turėtų pereiti, kad pagaliao dabar tuojau Velykų šventės, todėl nėra kada tartis. Delegacijai dabar, girdi, reikia kuogreičiausiai grįžti į Vilnių. Ten juk vyriausybė ruošianti iškilmes taip džiaugsmingam aktui, kaip kad Lietuvos nepriklausomybės pripažinimas. Delegacijos nariai pareiškė baimę, jog Vilniaus vyriausybė galinti antruktart neleisti delegacijos į Berlyną, ir jinai neturėtų galimybės išpildyti tas pareigas, kurias yra uždėjusi jai Taryba. Berlyno vyriausybė tvirtino, kad tokia baimė be pamato, nes kas galys trukdyti nepriklausomos valstybės atstovams susisiekti su kaimynės valstybės vyriausybe?

Delegacija įtikėjo ir, vieną naktį pernakvojusi Berlyne, sugrįžo į Vilnių, manydama tuoj po Velykų švenčių vėl važiuoti į Berlyną. Paaiškėjo, kad Vilniuje jokių iškilmių neruošiama ir nemanoma ruošti. Ne tik delegacijai, bet ir Tarybai iš viso į Berlyną kelias vėl užsidarė. Nors buvo daromos pastangos, Tarybos delegacijai pavyko išsiveržti į Berlyną tik spalio mėnesyje, kada griuvo senasis vokiečių kabinetas, o jo vietą užėmė koalicinis kabinetas su Maksu, Badeno princu, priešakyje.

Tuo tarpu Tarybai imta ruošti naujos pinklės.

Kurše tam tyčia vokiečių sudaryta iš vietos baronų taryba pasiūlė kaizeriui Kuršo kunigaikščio sostą. Vokiečiai, žinoma, norėjo, kad taip pat padarytų ir mūsų Taryba. Bet šioji nesusiprato. Valdžios atstovai, tiesa neoficijaliai, bandydavo klausti Tarybos narių, ką šioji mananti apie Lietuvos valdymo formą ir patį valdytoją? Ar nebūtų, girdi, geriausia, kad Taryba Lietuvos sostą pavestų pačiam kaizeriui? Jis, girdi, galinga savo ranka geriausia sutvarkytų Lietuvą ir apgintų jos nepriklausomybę. Tarybos nariai atsakydavo, kad dėl formos Taryba dar nėra nusistačiusi, o Vilius, kaipo protestantas, taip katalikiškam kraštui, kaip Lietuva, valdyti netinka. Net buvo išsiųsti agentai siūlyti lietuviams karaliumi Vilių II. Taryba, sužinojusi apie tų agentų darbus, pasiuntė vokiečiams

protestą: kam jie kišasi į svetimos valstybės vidaus reikalus? Patys vokiečiai pamatė, kad agitacija nepasieks savo tikslo, ir agitatoriai išnyko.

Vokiečiai sugalvojo naują dalyką. Jūs, lietuviai, sakote, kad protestantas karalius netinka? Gerai, gausite kataliką. Ir štai vokiečių valdžios įtakos laikraščiai smarkiai ima rašyti apie Lietuvos personalę uniją su saksais. Mat, saksų dinastija katalikiška. Apie šitų planų pasisėkimą vokiečiai net nė neabejojo. Iš tikrų šaltinių sužinojome, kad Berlyne jau buvo paruoštos Lietuvai konvencijos, atsižvelgiant į ankštą jos ryšį su Saksonija.

Vokiečiams paaiškėjo, kad dabartinė Taryba nesiduos vesti, kur jie norėtų. Todėl reikia jinai pašalinti, jos vieton pastatyti kita neva geresnė krašto atstovybė. Ir štai oficialiuose vokiečių laikraščiuose randame straipsnių, kuriuose rodoma, jog Lietuvos Taryba nesanti krašto atstovybė, nes joje nesą gudų, lenkų, žydų. Kartu atvyko į Lietuvą vokiečių valdžios agentas, baronas von der Ropp. Yra tai Panevėžio apskričio dvarininkas, bet užaugęs ir išsilavinęs Vokietijoje, nemokąs nei lietuviškai, nei rusiškai, nei lenkiškai. Jisai pirma sakėsi esąs didelis Lietuvos nepriklausomybės šalininkas, laiką save tos šalies piliečiu, stojąs už Tarybą ir norįs jai padėti. Net parodė norą įstoti į pačią Tarybą. Bet jos nariai nebuvo tiek naivūs, kad įsileistų vilką į avidę. Tiesa, kaikaime baronas iš tikro padėjo Tarybai. Dabar ponas von der Ropp užėmė visai kitokią poziciją prieš Tarybą: savo organe „Das neue Litauen“ ėmė ją viešai kritikuoti, kartodamas tuos pačius priekaištus, kuriuos darė mūsų atstovybei vokiečių valdžios laikraščiai. Lietuvoje gi ponas Ropp'as ėmė uoliai darbuotis, kad įsteigtų kažin kokią draugiją, į kurią įeitų jo parinktieji dvarininkai, šiek tiek nesusipratusių valstiečių ir miestelėnų, gal ir keli tos pačios Tarybos nariai. P. Ropp'o rodoma tos būsimos draugijos programa buvo neaiški, dar neaiškesni paties sumanytojo paaiškinimai. Viena tebuvo Tarybai aišku, kad čia norima sudaryti neva krašto atstovybė, kuri, reikalui atsitikus, būtų galima pastatyti Tarybos vietoje. Tokia vokiečių valdžios agento sudaryta atstovybė, pigu suprasti, kur būtų galėjusi nuvesti Lietuvą. Lietuvos V. Taryba,

kurios pareiga stovėti Tėvynės nepriklausomybės sargyboje, negalėjo į tai ramiai žiūrėti. Reikėjo paraližuoti priešininkų planai.

Praėjusių metų birželio mėnesyje anaipol dar nebuvo matyt, kad Vokietija bus visiškai parblokšta. Daugių daugiausia ko galima buvo laukti, tai to, kad Vokietija turės nusilenkti, bet ne visiškai pasiduoti. Jau tuomet buvo numanu, kad pačioj Vokietijoj turės griūti pangermanistų galybė ir ims viršų Reichstago dauguma. Sveikas politikos supratimas kaip tik liepte liepė toj, būtent, daugumoj jieškoti prietelių ir patarimų. Tokiu prieteliu ir patarėju Tarybai ypač buvo vadinamo Centro (katalikų partijos) atstovas Erberger'is. Jam, kaipo katalikui ir pietų Vokietijos (Würtembergo) piliečiui, ypač rūpėjo, kad Lietuva neliktų Prūsų įtakoj. Jo tai buvo sumanymas, kad lietuviai pasikviestų iš pietų Vokietijos valdytoją ir tuo būdu suparaližuotų visus pangermanistų personalių unijų planus. Tokiu būdu iškilo princo Uracho kandidatūra į Lietuvos karalius.

Kada vokiečių valdžia, kaip matėme, turėjo dėl Lietuvos tam tikrus tikslus ir akylai sekė Tarybos žingsnius, plačiai negalėjo būti svarstoma Uracho kandidatūra. Reikėjo visa kas padaryti konspiracijos keliu. Prezidijumas, savo tarpe pasvarstęs ir pasisielojęs, ryžosi eiti prie šio tikslo, pasitikėdamas, kad Tarybos dauguma tam dalykui pritaras. Geriems žmonėms tarpininkaujant, pirma žodžiu susižinota su Urachu, paskui gauta iš jo tam tyčia dokumentas su pačio Uracho ir jo sūnaus, kaipo sosto įpėdinio, parašais. Štai dokumento žodžiai:

„Lietuvos Taryba kviečia NN apimti Lietuvos karaliaus sostą, paveldėjamą tiesioginės vyrų linijos konstitucijos nurodytu keliu. Karalius pasirenka Mindaugo II vardą ir ima Lietuvos sostą šiomis sąlygomis:

- I. Lietuvos valstybės valdymo forma – konstitucinė monarchija, demokratiniiais dėsniais tvarkoma.
- II. Laikinuosius pamatinius įstatymus sudaro ir išleidžia Lietuvos Taryba, susitarusi su Monarchu.
- III. Laikinių pamatinių įstatymų dėsniai yra šioki: šalį valdo karalius ir žmonių renkamoji atstovybė:

- a) įstatymų leidimo organas yra parlamentas ir karalius;
 - b) vykdomąją valdžią vykdo karalius per pasirinktuosius ministrus, seimo kontroliuojamus;
 - c) parlamentas susideda iš dvejų rūmų: žemųjų (seimo) ir aukštųjų (tarybos);
 - d) kiekvienas įstatymas turi būti parlamento priimtas ir karaliaus patvirtintas;
 - e) konstitucijos arba pamatinių įstatymų pakeitimo iniciatyva priklauso karaliui, taip pat ir paprastajai seimo daugumai;
 - f) paprastųjų įstatymų leidimo iniciatyva priklauso karaliui, ministerių tarybai ir grupei bent 15 seimo arba valstybės tarybos narių;
 - g) pamatiniai įstatymai arba konstitucija turi būti už 10 metų, skaitant nuo laiko karaliui sostą apėmus, peržiūrėta.
- IV. Karalius, apimdamas sostą, prisiekia laikytis konstitucijos, ginti Lietuvos nepriklausomybę ir Lietuvos teritorijos nedalumą.
 - V. Karalius skiria ministrus ir kitus aukštuosius valdininkus iš pačių lietuvių, mokačių ir vartojančių lietuvių kalbą.
 - VI. Karalius prižada valdydamas laikytis tikybinės tolerancijos.
 - VII. Be parlamento sutikimo karalius negali tapti kitos kurios valstybės valdovu.
 - VIII. Karalius su visa savo šeima gyvena Lietuvoje ir negali be parlamento sutikimo pasilikti užsienyje ilgiau kaip du mėnesius per metus.
 - IX. Lietuvių kalba yra ne tik oficiali valstybės kalba, bet ir karaliaus rūmų kalba.
 - X. Karaliaus rūmų valdininkai ir apstatas turi būti lietuviai, kurie kalba lietuviškai. Tik pirmaisiais penkeriais valdymo metais karalius gali turėti jų tarpe ir svetimųjų, kurių skaičius betgi neprašotų trečdaly.
 - XI. Karaliaus vaikai auklėjami ir mokomi Lietuvoje. Išėję mokslą Lietuvoje, jie gali mokytis ir kitur.

XII. Kiekvienam naujam karaliui apimant sostą, parlamentas nustato jam civilinę listą (paskiria algą).

Kai visa kas buvo paruošta, tada Prezidijumas įnešė šį klausimą į V. Tarybos posėdį. Urachui, žinoma, buvo pasakyta, kad sutartis tik tuomet turės savo reikšmę, kai priims tai Taryba. Taryba, atsižvelgdama į politikinę konjunktūrą, balsų dauguma priėmė Prezidijumo projektą. Buvo tai liepos 11 dieną (1918 m.).

Bendroji politikos konjunktūra tuomet buvo tokia, kad Taryba manė, jog tik taip, ne kitaip jai reikia elgtis. Antai, tuomet net tokia Suomija buvo besikviečianti sau monarchą. Lenkija taip pat jau buvo net paskyrusi terminą karaliui rinkti. Tarybai svarbu buvo Lietuvos nepriklausomybės idėja ginti. Taryba tai ir darė visais jai įmanomais keliais. Taryba tuomet tikėjosi ir dabar tebetiki, kad dėl liepos 11 d. akto istorija ją išteisins. Tokia Šveicarijos „Gazette de Lausanne“ šį Tarybos darbą pavadino labai gudriu politikos žygiu.

Taryba savo nutarimą tuoj pasiuntė vokiečių vyriausybei, vienkart prašydama išleisti delegaciją pas kaizerį ir pas patį Urachą: vienam pranešti apie karaliaus išrinkimą, kitą pakviesti užimti Lietuvos sostą. Atsakymo vieton gauta smarkus vokiečių valdžios pabarimas: Taryba, girdi, be Berlyno žinios neturėjusi teisės to daryti. Subruzdo visi pangermanistų laikraščiai, smarkiai peikdami šį Tarybos žygį. Oficiali „Norddeutsche Allgemeine Zeitung“ savo pranešime visiškai iškreipė faktą. Okupacijos valdžia verste vertė mūsų laikraščius dėti tokia iškraipytą žinią. Buvo verčiamas tai padaryti net pusiau-oficialus mūsų organas „Lietuvos Aidas“. Lietuvių laikraščiai, žinoma, neapsiėmė tokios žinios dėti, todėl turėjo sustoti ėję. Už tai lenkų „Dziennik Wilenski“ ėmė visais kubilais versti purvus ant lietuvių, ypač ant Tarybos. Okupacijos valdžia žiūrėjo ir šaipėsi.

Visam pasauliui dabar paaiškėjo, kokie yra Lietuvoje vokiečių tikslai ir kokia yra L. V. Taryba, kurią lenkai stengdavosi parodyti, tai esąs vokiečių padaras ir tarnaujās jų tikslams. Uracho išrinkimas daug padėjo mums užsienio politikoj. Nuo to ypač laiko rimčiau imta galvoti apie Lietuvą koalicijos srityse.

Dar keli žodžiai dėl Pačio Uracho. Urachas yra tai Vürtembergo viešpataujančios giminės narys, katalikas, pusiau vokiečių, pusiau prancūzas, nes jo motina buvo Monaco kunigaikštystė. Yra tai didelio išsilavinimo žmogus, pirma baigęs universitetą, paskui karo mokyklą. Paskutiniu laiku buvo vokiečių armijos generolu. Yra žinomas kaip labai doras žmogus ir savo gyvenimu didelis demokratas. Kai iškilo Vokietijoje revoliucija ir mūsų politika nukrypo į kitas vėžes, patsai Urachas mūsų atstovams pasisakė neturįs jokių pretenzijų į Lietuvos sostą ir linkįs Lietuvai kuogeriausios kloties.

Po Uracho paskelbimo Lietuvos karalium juo pablogėjo santykiai tarp L. V. Tarybos ir okupacijos valdžios. Ši pastaroji aiškiai kerštavo už Urachą. L. V. Taryba oficialiai vokiečių būdavo vadinama „Landesrat“ (Šalies Taryba). Prieš Urachą renkant, Taryba nutarė, kad jai pridera vardas „Staatsrat“ (Valstybės Taryba) ir ėmė taip vadintis oficialiuose raštuose, siunčiamuose vokiečiams. Okupacijos vyresnybė pagrasino, kad Taryba neturinti teisės vadintis „Valstybės Taryba“ ir raštai su tokiu pavadinimu būsią grąžinami atgal.

Tie santykiai ėjo kaskart blogyn lig to laiko, kada griuvo Hertlingo kabinetas. Jo vieton stojęs princo Makso kabinetas ėmė varyti Reichstago daugumos politiką, ir tuomet jau buvo leista Tarybai sudaryti valdžią, ką Taryba netrukus ir padarė. Nuo to laiko Tarybos posėdžiai jau buvo vieši, visi jos darbai buvo skelbiami laikraščiuose, todėl ir nevarginsiu malonaus skaitytojo dalykais, žinomais jam iš kitur.

Tiek tepažymėsiu, kad Taryba niekuomet nėra turėjusi vykdomosios valdžios. Pirma laikė ją savo rankose vokiečiai, paskui paėmė ministerių kabinetas. Tarybai teliko tik parlamento rolė, tai yra sekti kabineto darbus.

IV. Dar keli žodžiai apie Tarybos užsienio politiką

Jeigu vokiečiai trukdė Tarybai susisiekti su Berlynu, tai juo labiau saugojo ją nuo užsienio. Todėl Taryba užsienio politikoj neką tegalėjo

nuveikti. 1917 metais, kada Tarybos delegacija lankėsi Šveicarij, buvo įsteigta tenai „Lietuvos Taryba Šveicarij“. Tos Tarybos uždavinys buvo vesti politiką koalicijos šalyse, esant, kiek galima, nuolatiniame kontakte su mūsų Taryba. Ši pastaroji tą kontaktą visuomet stengėsi palaikyti. Kada L. V. Tarybos delegacija spalio mėnesyje (1918 m.) išderėjo iš vokiečių valdžios leidimą steigti valdžią, tuoj buvo pasiūstas Šveicarij prof. Voldemaras arčiau susižinoti su koalicijos ambasadoriais. Prof. Voldemaras parvežė žinią, kad Amerika ir Anglija palankiai žiūrinčios į Lietuvos nepriklausomybę, kad į Šveicariją, į Angliją ir į Ameriką tuoj bus galima pasiūsti Lietuvos atstovybes, kas jau šandien yra padaryta. Apie ištusių delegacijų žygius į koalicijos šalis jau smulkiai yra pranešę laikraščiai.

Iš aukščiau pasakyto aišku, kad Taryba, bekeldama Lietuvos nepriklausomybės obalsį, turėjo eiti kruvinais keliais. Visas jos gyvenimo laikas tebuvo kova ir kova.